

Gruppspår grundskola

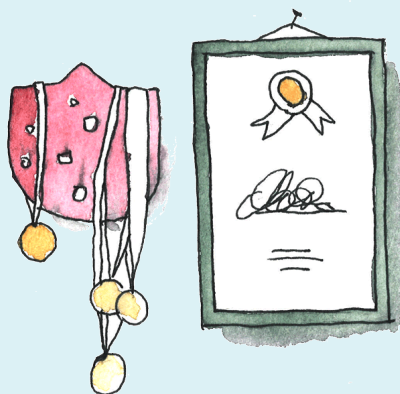
– en arbetsplatsutbildning
för grundskolan

En handledning för dig som utbildningsledare

Innehåll

En handledning för dig som utbildningsledare	3
Utbildningens upplägg och innehåll	4
Hur lång tid tar utbildningen?	8
Förberedelser för dig som ska leda gruppspåret	9
Pedagogisk handledning för dig som utbildningsledare	10
Ge alla deltagare ett intyg efter kursen	15
Utbilda nya medarbetare	15
Om Basprogram om våld mot barn och unga	15

En handledning för dig som utbildningsledare

Den här handledningen vänder sig till dig som vill leda dina kollegor i en arbetsplatsutbildning om elever som far illa. Den bygger på Barnafrids digitala utbildning "Basprogram om våld mot barn och unga" och vi rekommenderar att du går den utbildningen innan du börjar arbeta med det här gruppspåret. Det går att genomföra gruppspåret utan du gått den basprogrammet, men det kan vara bra att veta att om du behöver ta reda på mer fakta så kan du använda dig av basprogrammet. Efter att du tagit del av den här handledningen, gå gärna igenom kursmaterialet så du ser hur utbildningen är upplagd och utformad.

Syftet med att ordna den här arbetsplatsutbildningen är att lärare och annan pedagogisk personal som arbetsgrupp ska öka sin kunskap och kompetens i att upptäcka och stödja elever som på olika sätt far illa. Utbildningen utgår från basprogrammet och är uppdelad i fyra grundteman och tre fördjupningsteman. Med hjälp av den här handledningen får du stöd att leda dina kollegor i arbetsplatsutbildningen om våld mot barn.

Arbetsplatsutbildningens teman utgår från Barnafrids basprogram men är anpassade för att genomföras i en arbetsgrupp. Innan ni startar utbildningen kan det vara bra om dina kollegor får besvara en kort enkät, en så kallad baslinjemätning. Syftet med enkäten är att få en uppfattning om kollegornas kunskap och kompetens före utbildningen. Efter utbildningen genomför ni en ny enkät för att mäta arbetsgruppens nya kunskaper. Du hittar förslag på enkäter längst ner på utbildningssidan i mappen "Gör utvärderingar före och efter utbildningen".

Utbildningens upplägg och innehåll

Den här utbildningen innehåller olika former av läraaktiviteter för hur ni som lärare och annan pedagogisk personal kan möta elever som på olika sätt möter och lever med våld. Den innehåller både teoretisk kunskap och praktiska övningar av olika slag.

Alla scenarier bygger på verkliga situationer och i handledningsmaterialet för scenariot får du som utbildningsledare en bakgrund till vad det exempelvis handlade om för slags våld och hur skolpersonalen hanterade situationen. Det behöver nödvändigtvis inte vara den bästa lösningen och du väljer själv om hur mycket du vill redogöra för den verkliga situationen.

Utbildningen utgår från två inriktningar. Den ena riktar sig till lärare och annan pedagogisk personal som arbetar på låg- och mellanstadiet och den andra har fokus på högstadiet. Syftet med att dela upp utbildningen utifrån skolans olika stadier är att elevers behov men också problematik kan skilja sig beroende på ålder. Det är ofta en stor skillnad på vad som väcker oro för en elev i förskoleklass och en elev i årskurs 9. Samtidigt medför uppdelningen i två inriktningar vissa begränsningar eftersom variationen kan vara stor inom såväl åldersspannet som mellan årskurserna. Lärare som undervisar i årskurs 5 och 6 kan exempelvis även ha nytta av innehållet i högstadiesinriktningen.

Den här utbildningen är uppdelad i olika teman där de fyra första är grundteman och resten är fördjupning inom kunskapsområdet barn, unga och våld. Två fördjupningsteman är samma för båda inriktningarna: hedersrelaterat våld och förtryck och digitalt våld. Våld i ungas nära parrelation finns endast i högstadiesinriktningen. Innehållet i alla grundtemana är samma i de båda inriktningarna men det är anpassat efter elevernas ålder och behov.

Basblock med fyra teman

» Tema 1. Skolans roll när barn far illa

I det första temat kommer du och dina kollegor att få lära er mer om kunskapsområdet barn, unga och våld. Temat handlar om elever som far illa, vad våld och barnmisshandel är, och vilka olika former av våld som en elev kan bli utsatt för. Här får ni också lära er mer om vilka konsekvenser det kan få för en elev att bli utsatt för våld.

Den här utbildningen har först och främst fokus på elevers utsatthet inom familjen och av andra närstående. När det handlar om mobbning, andra former av våld mellan jämnåriga och hur skolan ska agera vid akuta situationer finns stödmaterial hos Skolverket. Länkar till relevant material hittar du i mappen "Referenser och fördjupningsmaterial".

» **Tema 2. Hur kan ni upptäcka att en elev är utsatt för våld?**

Det här temat handlar om hur ni som lärare och annan pedagogisk personal kan lära er att tolka och förstå tecken på att en elev far illa för att upptäcka våld och utsatthet.

» **Tema 3. Hur ska ni bemöta och fråga en elev som ni misstänker är utsatt för våld?**

I tema 3 kommer ni att få lära er vad som är viktigt att tänka på när ni bemöter en elev som ni misstänker eller vet far illa. När ni arbetar med temat kommer ni att få förslag på hur ni kan fråga om våld och utsatthet, och öva på hur ni kan bemöta och fråga en elev om våld.

» **Tema 4. Agera för eleven – anmäl oro till socialtjänsten och skapa trygghet för eleven i skolan.**

Det här temat handlar om hur ni som skolpersonal ska agera när ni misstänker eller får kännedom om att en elev far illa. Temat beskriver när och hur ni ska göra en anmälan om oro till socialtjänsten och vad anmälningsskyldighet innebär. Ni kommer också att få lära er mer om hur skolan kan stödja en elev som är eller har varit utsatt för våld.

Tre fördjupningsteman

» **Fördjupningstema Hedersrelaterat våld och förtryck**

Det första fördjupningstemat handlar om hur lärare och annan pedagogisk personal kan upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Du och dina kollegor får lära er mer om vad är hedersnormer är och hur skolan kan arbeta förebyggande för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Temat innehåller också material om bortförande av barn och könsstympning som är två former av hedersrelaterat våld och förtryck.

» **Fördjupningstema Elevers utsatthet på nätet**

I det andra fördjupningstemat kommer ni att få lära mer om hur elever kan utsättas eller utsätta andra för hot, kränkningar och våld på nätet. Temat beskriver tecken och varningssignaler som kan hjälpa er att upptäcka elevers utsatthet och instruktioner för hur ni kan agera vid misstanke eller kännedom om nätkränkningar och digitalt våld.

» **Fördjupningstema Våld i ungas nära parrelation (endast i högstasieinriktningen)**

Det tredje fördjupningstemat handlar om våld i ungas nära parrelation. Skolan är en av de vanligaste platserna för att bli utsatt för, eller att utsätta sin partner för våld i unga år. I temat får du som skolpersonal lära dig mer om partnervåld i ungas relationer, hur du kan upptäcka våldet och hur skolan kan arbeta för att motverka det.

Kursmaterial

Till varje tema finns följande kursmaterial som du som leder utbildningen kan använda:

- **En handledning** för dig som utbildningsledare.
- **Ett faktablad** om temat som du kan välja att skriva ut på papper eller låta kollegorna läsa digitalt (i fördjupningstema hedersrelaterat våld och förtryck finns fyra faktablad).

- **powerpointpresentationer**
 - » en färdig presentation per tema som bland annat innehåller mer fakta om du vill fördjupa kunskapen från faktabladet och filmer från basprogrammet.
 - » en tom powerpointmall om du hellre vill göra en presentation med eget material.
- **stödmaterial**
 - » i tema 2, 3 och i fördjupningstemaerna finns stödmaterial om symtom och signaler för att upptäcka våld.
 - » frågeguide med frågor till ett barn vid misstanke om våld.
- **filmer**
 - » filmer från basprogrammet om du vill visa dem fristående från powerpointpresentationen.
- **scenarion** att diskutera i gruppen
 - » filmscenarion med tillhörande handledningsmaterial
 - » skriftliga scenarion med tillhörande handledningsmaterial.
- **övningar**
 - » övningar som ger gruppdeltagarna möjlighet att reflektera, diskutera och praktiskt pröva den kunskap som varje tema tar upp.
- **referenser och fördjupningsmaterial**
 - » till varje tema finns det referenser som utbildningen bygger på och annat fördjupningsmaterial.

Utvärdering av kurstillfällena hittar du i handledningen för varje tema. Efter att utbildningen är slut kan det vara bra för dig och din verksamhet att få veta vad kursdeltagarna tyckte om kursen och vad de fått med sig som de kan använda i sitt arbete.

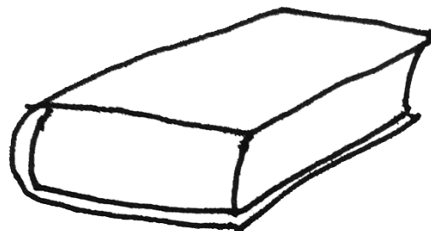
I mappen om utvärderingar hittar du förslag på hur du kan genomföra en enkät om personalens kunskap och kompetens före och efter utbildningen.

Sätt ihop utbildningen på det sätt som passar din arbetsplats bäst

Handledningarna beskriver ett upplägg där varje tema har en egen träff på cirka 2 timmar (förutom fördjupningstemat hedersrelaterat våld och förtryck där du kan behöva avsätta mer tid). Du kan också välja att sätta ihop en egen utbildning med valfritt antal träffar där du använder materialet utifrån ditt och dina kollegors behov och önskemål. Det är helt upp till dig som utbildningsledare hur du väljer att använda de olika temana och materialet.

Oavsett hur du väljer att lägga upp utbildningen kan det vara viktigt att inleda första utbildningsträffen med hjälp av följande punkter:

- Låt varje deltagare presentera sig med namn och berätta vilken grundskola hen arbetar på – om deltagarna inte känner varandra sedan tidigare.
- Presentera utbildningens syfte och mål, och vad din roll som utbildningsledare är.
- Presentera det upplägg som du har planerat för kommande träffar. Stäm av med deltagarna om det finns önskemål eller annat som du bör ta hänsyn till när det gäller upplägget.
- Fråga deltagarna vilka förväntningar de har på utbildningen och berätta vilka förväntningar du som utbildningsledare har på dem.

Hur lång tid tar utbildningen?

Den här utbildningen tar sammanlagt cirka åtta timmar att genomföra i grupp. Tiden är beräknad utifrån de första fyra grundtemana. Fördjupningstemat om hedersrelaterat våld och förtryck är mer omfattande än de övriga temana och beräknas ta cirka fyra till fem timmar. Övriga fördjupningstema beräknas ta två timmar per tema. Hur lång tid som behövs för att gå igenom innehållet i varje tema beror på hur mycket tid ni lägger på diskussion och reflektioner i gruppen, men räkna med 16–17 timmar för hela utbildningen.

Tema 1 och 2 är till stor del teoretiska teman medan tema 3 och 4 samt fördjupningstema handlar mer om praktiska frågor. Fördjupningstemat om hedersrelaterat våld och förtryck innehåller både teori och praktiska övningar.

I det förslag som presenteras här beräknas varje tematräff ta ungefär två timmar (förutom fördjupningstemat hedersrelaterat våld och förtryck), men det kan vara bra att ha lite marginaler för de praktiska tematräffarna eftersom det är viktigt att deltagarna hinner genomföra och reflektera klart över hur de ska gå till väga i övningarna. För dig som leder utbildningen tillkommer cirka tre timmar för planering och förberedelse. Om du går basprogrammet innan du planerar för arbetsplatsutbildningen tillkommer ytterligare cirka sex timmar.

Förberedelser för dig som ska leda utbildningen

Vi rekommenderar att du som ska leda den här utbildningen har gått Basprogram om våld mot barn och unga.

Praktiska förberedelser innan första träffen

Planera för hur gruppen ska arbeta med utbildningen utifrån materialet. Vissa delar passar bra att göra i helgrupp, medan några av diskussionerna och övningarna passar bättre i mindre grupper. Tänk därför också på hur möbleringen ska se ut. Vad behövs för möblering och utrymme vid en gemensam samling och finns det tillgång till grupprum eller liknande?

Du behöver se till att det finns en dator med internetuppkoppling och projektor i rummet, så att alla kan ta del av filmer och annat material som ska visas i storgrupp. Till vissa övningar kan det vara bra att ha tillgång till whiteboardtavla, blädderblock, papper och pennor.

Fundera på om ni ska informera vårdnadshavare om att ni genomför den här utbildningen och hur ni i så fall ska formulera och kommunicera det.

Läs mer på:
[barnafrid.se/
kunskapsportal/
basprogram/](https://barnafrid.se/kunskapsportal/basprogram/)
eller
skanna QR-koden.

Pedagogisk handledning för dig som ledare

För att du ska känna dig trygg som utbildningsledare finns här en pedagogisk handledning som du kan ha med dig, både när du planerar och genomför utbildningen. Handledningen innehåller pedagogiska principer och kunskaper om att leda en grupp. Du får kännedom om vad som kan påverka gruppen i form av storlek och förutsättningar, och hur grupprocesser kan se ut.

Utbildningens två pedagogiska principer

Oavsett vilken erfarenhet och kunskap du har om grupper och grupprocesser kan det vara viktigt att du som ska leda en arbetsgrupp reflekterar över följande punkter:

- didaktikens grundfrågor
- det kollegiala lärandet.

Den första principen bygger på didaktikens tre grundfrågor: vad, hur och varför. Vad-frågan grundar sig i utbildningens innehåll som i det här fallet handlar om: **vad** menas med elever som far illa och vad är våld? Hur-frågan handlar om **hur** vi kan förstå och använda ett så komplext och värdeladdat begrepp som våld i en skolkontext. Det väcker i sin tur frågan om **varför** det är viktigt att skolan och annan pedagogisk personal har kunskap om våld mot barn och unga. Den här utbildningen fokuserar på hur ni som skolpersonal på ett konkret sätt kan skydda och stödja elever som far illa.

Den andra principen handlar om det kollegiala lärandet där ni gemensamt, både teoretiskt och praktiskt, arbetar med frågor och dilemman som rör hur skolan upptäcker och bemöter elever som kan vara utsatta för våld.

Det kollegiala lärandet innebär att ni tillsammans utvecklar kunskap om våld mot barn och unga genom att diskutera, reflektera, och dela erfarenheter och färdigheter med varandra. I denna lärandeprocess är kommunikationen viktig och går ut på att exempelvis ställa frågor och diskutera olika dilemman. På så sätt skapar ni en gemensam kunskapsbas som bygger på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Målet är att du och dina kollegor ska få en gemensam syn på vad våld är och vilka färdigheter ni behöver för att kunna möta elever som på olika sätt lever i utsatthet behöver för att kunna möta barn som på olika sätt lever i utsatthet.

Att leda en grupp

Se gärna filmen "Att leda en gruppdiskussion".

Oavsett vilken erfarenhet och kunskap du har om grupper och gruppprocesser kan det vara viktigt att du som ska leda en arbetsgrupp reflekterar över följande:

Varje grupp är unik och du som ledare tillsammans med övriga deltagare är beroende av varandra och att var och en bidrar utifrån sina egna erfarenheter och förutsättningar.

Det kan vara både en styrka och en utmaning att leda en grupp där deltagarna är arbetskamrater med dig och med varandra. Deltagarna känner också varandra på olika sätt. Några kan vara nära vänner medan andra enbart har en professionell relation till varandra. Det kan vara en styrka att alla i gruppen känner varandra för då finns det en gemenskap att bygga vidare på. Men det kan också vara en utmaning om det finns friktion eller konflikter mellan deltagarna. Det finns ändå en stor fördel med att ni arbetar nära varandra och är vana att diskutera svåra och känsliga frågor som rör era elever.

Frågor som handlar om våld och utsatthet kan beröra, väcka känslor och tankar hos dig och dina arbetskamrater. Det kan dels handla om egna upplevelser och erfarenheter av att vara utsatt eller utöva våld, dels bero på att en ökad kunskap om våld kan ge skuldkänslor för agerande i tidigare situationer i yrkeslivet. Det kan komma tankar som exempelvis: "Hur många barn har jag mött utan att fråga om våld eller ens tänkt på att göra en anmälan till socialtjänsten om nu våld mot barn är så vanligt?" Utgå därför alltid från att alla former av erfarenheter kan finnas inom gruppen. Förbered dig genom att fundera på hur du skulle kunna bemöta en kollega med svåra erfarenheter, men också praktiskt genom att exempelvis ta fram kontaktuppgifter dit kollegan kan söka stöd. Det kan både vara till stödlinjer som exempelvis kvinnofredslinjen och till stödfunktioner inom skolans organisation, till exempel företagshälsovården. Det är också viktigt att din rektor eller annan ansvarig är förberedd på att du som ledare kan behöva av stöd och hjälp.

Som utbildningsledare kan du komma att möta deltagare som är särskilt kritiska och ifrågasätter kursens syfte och mål. Det kan bero på att själva ämnet kommer allt för nära deltagarens egna erfarenheter. Du kan också möta motstånd från deltagare som ifrågasätter grundskolans mål, riktlinjer och rutiner när det gäller pedagogernas ansvar och uppdrag i samband med att elever far illa.

Du hittar information om stödlinjer och annat relevant material i mappen Referenser och fördjupningsmaterial i Tema 1.

Se filmen på:
<https://vimeo.com/user14870990/leda-gruppsparret?share=copy>

eller
skanna QR-koden.

Gruppens deltagare och storlek kan påverka lärandet

Gruppens sammansättning och storlek kan ha betydelse för hur väl lärandet fungerar. Om du ska genomföra utbildningen i en grupp som är 15 personer eller fler så kan det vara bra att dela upp den i mindre grupper under vissa delar, till exempel i samband med övningar. Gemensam samling i helgrupp fungerar bra vid genomgångar eller för att samla ihop erfarenheter och iakttagelser som deltagarna gjort under grupparbetena.

Det går inte att säga vad som är den ideala storleken för ett grupparbete, men mellan sex och åtta personer kan fungera som riktmärke. Under sex personer uteblir dynamiken och över åtta personer riskerar gruppen att bli för stor. Då kan det bildas subgrupper och bli svårt för vissa av deltagarna att få tillträde till tal utrymmet. Fundera över syftet med en övning innan du delar upp deltagarna i mindre grupper. Ibland kan det vara bra att dela in gruppen i respektive arbetsgrupper, medan det vid andra tillfällen kan vara lämpligt att samlas i tvärgrupper där personal från olika förskolor får träffas och dela erfarenheter. Använd dig av arbetsgruppsindelning om övningen handlar om att diskutera och utveckla den egna verksamheten, eller om det rör sig om känsliga frågor där det kan vara viktigt att känna trygghet i gruppen. I andra övningar kan det vara viktigt att få dela erfarenheter och kunskaper med andra utanför sin egen grupp.

Metoder för att göra alla i gruppen delaktiga

Hur talutrymmet i en grupp fördelas kan bero på flera saker, till exempel deltagarnas status, personlighet, kompetens inom ämnet och gruppens storlek och sammanställning. Ett bra sätt att låta alla få tillgång till talutrymmet är att använda sig av rundan – det vill säga att var och en får säga något i tur och ordning. Inled gärna alla grupparbeten med att göra en runda. Det hjälper alla deltagare att redan från början ta plats och göra sin röst hörd och det underlättar för den som har svårt eller inte vill komma till tals att bidra till samtalet.

Ett annat bra sätt att få gruppen delaktig är att använda sig av den så kallade bikupan. Ge deltagarna en uppgift, exempelvis att under en kort stund diskutera en fråga eller ett påstående med den eller de som sitter närmast (2–3 personer).

Du kan sedan följa upp övningen på det sätt som passar bäst för övningens syfte och tid. Om det handlar om att dela erfarenheter och kunskap med andra kan det vara bra att de små grupperna presenterar i helgrupp för att på så sätt ta del av de andra gruppernas diskussioner. Du kan välja mellan att låta alla grupper presentera eller att bara låta de grupper som frivilligt vill presentera sina diskussioner. Försök att känna av i gruppen hur många som är bekväma med att prata i en stor grupp. Du kan också avsluta övningen direkt efter diskussionen. Gruppens tankar och reflektioner får då stanna inom gruppen. Det kan vara bra när det finns risk för att ämnet är svårt och känsligt.

Ge alla deltagare ett intyg efter kursen

När utbildningen är genomförd kan du som ansvarig utbildningsledare ladda ner och skriva ut ett kursintyg för var och en av deltagarna. Du hittar intygen på startsidan för Gruppspar grundskola.

Utbilda nya medarbetare

Varje nyanställd lärare behöver ta del av den här utbildningen. Ledningen för din skola behöver ta fram regler, riktlinjer och rutiner för hur det ska genomföras eftersom utbildningen bygger på att det är en grupp som gör den. Det är upp till varje grundskoleområde att bestämma vem som ansvarar för utbildningsinsatsen, vilka som ska gå utbildningen (till exempel vikarier) och hur en sådan ska utformas och genomföras. Ett förslag är att ordna regelbundna utbildningar för alla nyanställda inom en eller flera verksamhetsområden.

Implementering i den ordinarie verksamheten

Den här utbildningen syftar till att öka kunskapen om elever som far illa och skolans beredskap att upptäcka och agera. Efter utbildningen är det viktigt att arbetet fortsätter och blir en del av skolans ordinarie trygghetsskapande arbete. Det finns olika sätt att arbeta vidare med detta, till exempel genom att:

- planera in ett APT varje termin med fokus på frågor som handlar om elever som far illa.
- lyfta in utbildningens olika teman i det årliga arbetet med upprättandet av skolans handlingsplan för att förebygga och förhindra kränkande behandling.

Om Barnafrids utbildningar i våld mot barn och unga

Barnafrid lanserade den digitala utbildningen Basprogram om våld mot barn och unga år 2020. Utbildningen syftar till att ge yrkesverksamma grundläggande kunskaper om våld och andra övergrepp mot barn och unga. Tillsammans med skolverksamheten i Haninge kommun har Barnafrid arbetat fram den här versionen av basprogrammet: Gruppspår grundskola. Den utgår specifikt från de delar av basprogrammet som är viktiga för personal inom grundskolan och är utformad så att lärare och annan pedagogisk personal kan genomföra den tillsammans i sin arbetsgrupp.

Sedan tidigare finns gruppspår förskola som lanserades nationellt våren 2024. Nu pågår arbetet med att sprida och implementera utbildningen till förskoleverksamheter i landets kommuner och verksamheter med andra huvudmän.

Gruppspår grundskola utgår specifikt från de delar av basprogrammet som är viktiga för personal inom skolverksamhet och är utformad så att pedagoger kan genomföra det tillsammans i sin arbetsgrupp.

Er kunskap gör skillnad!
Gå till Basprogram om våld mot barn och unga - Gruppspår grundskola.

Läs mer på:

[https://barnafrid.se/kunskapsportal/
startside/barnafrids-utbildningar/
basprogram-om-vald-mot-barn-och-
unga-gruppspar-grundskola](https://barnafrid.se/kunskapsportal/startside/barnafrids-utbildningar/basprogram-om-vald-mot-barn-och-unga-gruppspar-grundskola)

eller skanna QR-koden.